

HELG

JAKTEN PÅ WALTERS KANONER. Den tyske soldaten sverget på at det står kanoner inne i Aksla, klare til å skyves gjennom tynne lag av fjell. Så langt har ingen funnet dem. Det hadde vært lett å avfeie Walter Voss sin historie – hadde det ikke vært for at alt annet han sa er sant.

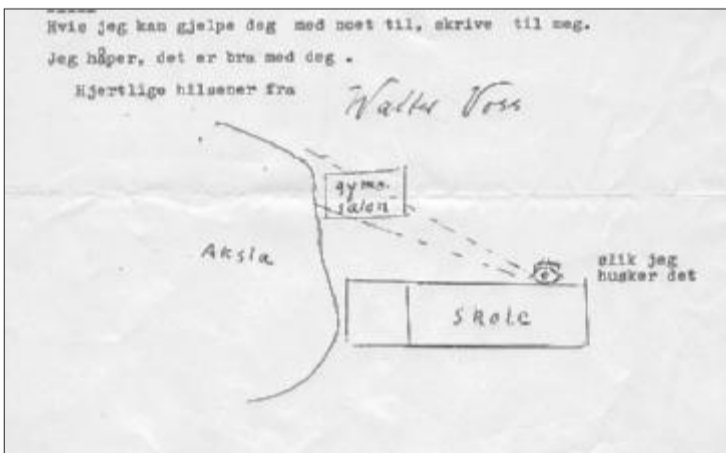

LETINGEN. Jan Olav Flatmark har saumfart fjellsidene på Aksla på jakt etter det mystiske, ukjente anlegget som den tyske soldaten Walter Voss insisterte på at han så.

HEMMEG INNGANG? Bak gymsalen til Nørvøy skole, eller Steinerskolen som det heter i dag, mente Walter Voss inngangen til anlegget lå.

MEMORERT. Skisse sendt fra den tyske soldaten Walter Voss til Jan Olav Flatmark.
FOTO: JAN OLAV FLADMARKS SAMLINGER

HULEUTFORSKING. En av to store haller som er tilgjengelig gjennom nettverket av trapper og korridorer, med inngang fra trives godt. De eneste som har nøkkel er Ålesund kommune.

MYSTERIEKAMMERET. Parkeringsdebatten går varmt. Men

Jeg har brukt mye tid på å lete

JAN OLAV FLADMARK

DET ER 1944. Den tyske soldaten Walter Voss er innkvartert på Nørvøy skole. Derfra ser han ut over Øvre Utstillingsplass. I roten av fjellet kan han se inngangene til en liten telefonsentral, sprengt ut i fjellet. De er synlige den dag i dag, gjenmurt, men intakt. Men Walter ser også noe annet: Han ser lastebiler kjøre inn i byfjellet Aksla. Noen slik inngang finnes det ikke spor av.

Overraskelsen. Ett år senere er krigen over. Walter Voss er med på en rundtur i de tyske anleggene, som overleveres til Sivilforsvaret. De går gjennom lange korridorer, opp og ned trapper inne i fjellet. Og der: Forundret

stiger Walter inn i et større anlegg med to eller tre kanonstillinger. De er gjemt bak et tynt lag med fjell, klare til å skyves gjennom og overraske fiendlige skip i fjorden. Fra kanonhallene går luftesjakter opp gjennom berget, for å ta av for det voldsomme trykket som oppstår hvis de skulle avfyres. Ventilene finner de igjen oppe i dagslys, ikke langt unna Kniven. Dit kan de komme seg med et nettverk av heiser eller tunneler.

Troverdig. Det finnes i dag mange kjente fjellanlegg i Ålesund, både i sentrum og i flere av bydelene. Men verken inngangen på Øvre utstillingsplass eller kanonanlegget er nevnt i

tyske arkiver. Er det bare en skrone?

Krigshistoriker Jan Olav Flatmark har skrevet boken «Sunnmøre i Festung Norwegen». Han snakket mange ganger med Walter Voss før han døde.

– Det bemerkelsesverdige med Walters beskrivelser, er at alle andre detaljer stemmer. Han har gjengitt flere andre anlegg i detalj, og alt finner vi igjen. Bare ikke disse to.

Skissen. For over 20 år siden fikk Flatmark en skisse tilsendt. Der har Walter tegnet hvor han satt, og hvor han så åpningen i fjellet på Øvre Utstillingsplass. I dag ligger gymnastikksalen til

Nørvøy skole (nå Steinerskolen) akkurat der.

– Dette anlegget er jeg ganske sikker på at finnes. Nitti prosent sikkert. Går man bak gymsalen, kan man se tegn i terrenget til at det er gjort innhogg i fjellet.

Når det gjelder kanonanlegget, er Flatmark mer i tvil. Hvordan kunne tyskerne skjule at de hadde montert store kanoner i fjellet? På den andre side, hvorfor skulle den ellers så etterrettelige Walter lyve?

– Jeg har brukt mye tid på å lete. Jeg vet at andre har hørt historien, og saumfart terrenget her. Særlig luftkanalene ved Kniven skulle være mulig å lokalisere. Men så langt, ingenting.

byparken i Ålesund. Anlegget er i god stand, alderen tatt i betraktning. Likevel kan løse steiner falle ned, og muggsoppen
FOTO: BJØRN VATNE

INNHALDSRIKT. Anlegget i Aksla, som ble bygget av sovjetiske krigsfanger og tyske ingeniører, er svært omfangsrikt.

HOVEDKVARTER. Her, midt inne i fjellet, bygget Sivilforsvaret sin sentral inni de tyske fjellhallene. I dag er de forlatt.

PÅ GELEDD. Tyske soldater tar oppstilling på øvre utstillingsplass.

FOTO: JAN OLAV FLADMARKS SAMLINGER

ingen snakker om hemmelighetene som allerede er i Aksla.

– Kan det være at det er ett og samme anlegg? At inngangen er fra Øvre Utstillingsplass?

– Jeg tviler. Men på den andre side: Jeg er slett ikke sikker.

Løsningen kommer. Krigshistorikeren sier at det ble vurdert å bruke avansert geologisk utstyr for å kartlegge eventuelle hulrom i fjellet, men at dette ble lagt til side fordi det ble for dyrt. I dag er slikt utstyr langt mer tilgjengelig.

Og kanskje byr forklaringen seg selv om ikke så lenge: I planene for et nytt badeland i Ålesund sentrum ligger det at gymsalen skal rives. I så tilfelle vil Flatmark stå i første rekke.

Den andre gåten. Uverifiserte historier er en ting. Kalde, harde fakta noe annet. Det finnes allerede et imponerende fjellanlegg i Aksla, som få kjenner til. Du har sikkert sett dem, øverst i byparken, to tykke stål-gitter. Bak dem står panserdører – de tykkeste som det tyske krigsmaskineriet brukte i Norge. En dør veier over ett tonn, og består av 50 millimeter stålpanser.

Hvorfor her? Hva var så viktig å beskytte at den tyske hæren sprengte ut store tunneler i byfjellet Aksla? Og hva skjer med anleggene nå som ikke engang den kalde krigen holder liv i dem?

Bevoktet. Nøkkelen glir inn i den solide hengelåsen. Spindel-vev rakner i det gitteret åpnes. Det drypper fra berget, ute har høsten tatt tak. I gangen er det rått, men tørt. En kort gang, kanskje fem meter lang, fylt med løv, kabler, flasker som noen har kastet mellom sprossene. Og der, midt imot oss: Et lite, firkantet hull. Et skyteskår vokter panserporten til Baunr. 317b, Bataljon Gefechtstand, Infanterie Stützpunkt Aalesund.

Slavearbeid. I 1943 kunne ålesundere se lekeplassen langs Parkgata fylles opp av stein. Den kom ut fra fjellet like ved, fraktet dit med trillebærer - lass for lass la de fra seg en enorm

haug med løs masse. Tyske ingeniører sprengte, og sovjetiske krigsfanger sto for brorparten av det farlige og utmattende arbeidet med å frakte ut steinen. På det smaleste er fjellanlegget

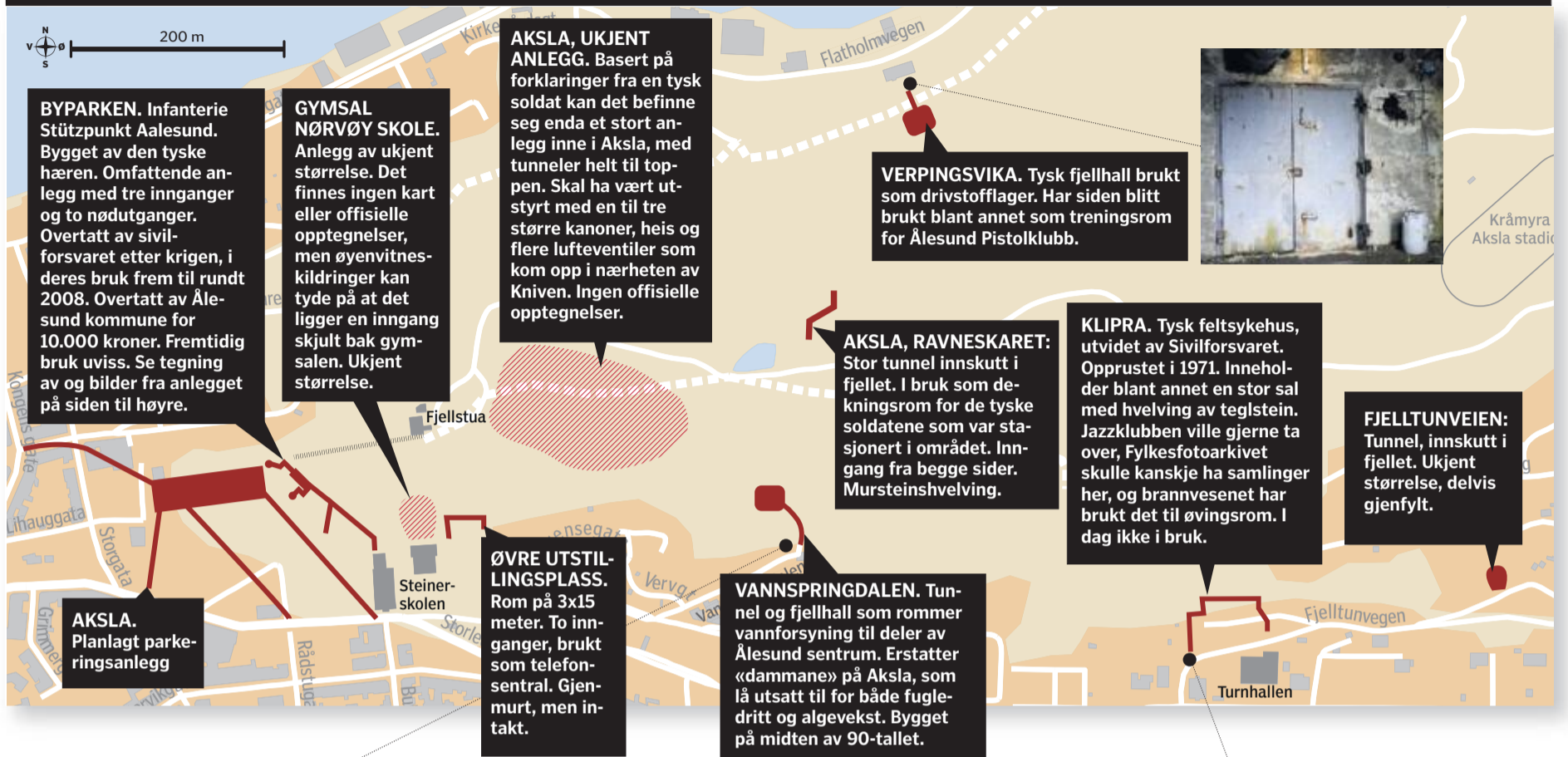
i Aksla akkurat bredt nok til å romme en trillebær. Inne i de største hallene er det plass til flere biler i bredden.

I det første rommet står hvite toalettåser på rekke, bygget av Sivilforsvaret, antakelig på 70-tallet. Lenger bak, en stor, åpen vanntank. Den kunne fylles med noen hundre liter vann i tilfelle noen utenfra klarte å kutte vannforsyningen.

Krigsmaskineriet. Det tyske ingeniørkorpset hadde tegningene klare og, i høyt tempo kunne de derfor besette den norske kysten med bunkere, kystfort og fjellanlegg som nærmest var blåkopier av hverandre. Bunkerne var såkalte

KART OVER ANLEGGENE INNE I AKSLA

Kartet er ingen utfyllende oversikt over bunkerser og tunneler i området, men viser de største anleggene som går inn i selve fjellet. Kartillustrasjonene baserer seg på plantegninger av anleggene. Plassering og mål er omtrentlige.

KILDER: JAN OLAV FLADMARK, ÅLESUND KOMMUNE, KYSTFORT.COM.

«Regelbau», med konstruksjoner nummerert fra 100 til 400 og spesifikasjoner som måtte følges fra punkt til prikke. De står fremdeles langs hele kysten. På toppen av Aksla, ikke langt unna Fjellstua, står en av de største i Ålesund. Fjellanleggene varierte mer i størrelse og utforming. De kunne være alt fra rene tilfluktsrom på noen få kvadratmeter, til telefonsentraler, mannskapsrom og hele festningsanlegg på flere mål.

Innredet. Anlegget i Aksla er stort. Ned en trapp åpner det seg en hall, på størrelse med en vanlig vegtunnel. I enden av den en luke, og så en ny hall, nå med dagslys i enden. Der er anleggets tredje utgang, skjult like ved Nørvøy skole. Og så, det som er den største overraskelsen etter vandring blant våte, ru fjellvegger: Etter en lang trapp stiger du inn i flere store, innredede rom. Det kunne ha vært hvilket som helst kontorbygg fra søttitallet. Her bygget Sivilforsvaret sin kommandopost. Skrivemaskinene står igjen, sveivetelefonene. Rundt en sving ligger rommet der NRK skulle ha sine sendinger i

VANNSORSYNING. Det finnes også tunneler av nyere dato i Aksla. Som her, i anlegget som forsyner deler av sentrum med drikkevann.

tilfelle krig. I dag er det bare muggsoppen som har glede av det.

Museum. Da krigen tok slutt ble mange av de tyske fjellanleggene overtatt av Sivilforsvaret, som gjorde sine tilpasninger. Noen av bunkerene ble forstørret for å kunne romme kjøretøy, andre ble innredet og tilpasset mer moderne bruk. Men tidene endret seg, og i dag har de færreste anleggene noen sikkerhetspolitisk verdi. Sivilforsvaret ble bedt om å selge unna. I Ålesund tok kommunen over Aksla-anlegget i 2008, for 10.000 kroner - uten helt å vite hva det kunne brukes til. Tanken var at det måtte sikres for ettertiden. Og det er status fremdeles. Noen har nevnt museum, men kostnadene ved å ruste opp det elektriske anlegget og ventilasjonen vil være langt utenfor rekkevidde.

Hauptflugwache Aalesund. Men hva var så den opprinnelige funksjonen til dette nettverket av korridorer, rett over byparken?

Den tyske radiolinken som ble bygget langs norskekysten

var den første i sitt slag i verden. Ved hjelp av en rekke strategisk plasserte stasjoner kunne beskjeder videresendes til Tyskland på kort tid. Når allierte styrker forsøkte å avskjære tyske forsynings på vei mot fronten i nord, hadde tyskerne radioteknologien på sin side. Fly fra Gossen kunne komme i luften kjapt, og i dette nettverket av stasjoner var Ålesund en svært viktig brikke. Det var oppgaven til mennene dypt inne i fjellet.

Hva som skal skje her i fremtiden, er det bare fantasien og økonomien som begrenser.

BJØRN VATNE
bjorn.vatne@smp.no

LIV-JORUNN HÅKER OTTESEN
(ILLUSTRASJONER)

SE VIDEO
FRA
TUNNELLENE

Scann qr-koden med din smarttelefon (last ned gratis app fra App Store eller Google Play) og se video fra tunnelene i byparken.

TEGNING AV INFANTERIE STÜTZPUNKT AALESUND – ANLEGGET I BYPARKEN

DAGSLYS PÅ TOPPEN. Lufteventilen i det øverste kammeret er synlig i det ulendte terrenget utenfor trappene opp til Fjellstua.

INNREDET. Flere av rommene ble innredet som kontorlokaler på 70-tallet av Sivilforsvaret.

NØDSENDING. Disse rommene var satt opp av Sivilforsvaret for NRK, som nød-senderom. De har aldri vært i bruk.

MØBLERT. I dag er det kun muggsoppen som har glede av møblene inne i fjellhallene.

LANGSTRAKT. Den lengste hallen er delt i to av en vegg. Inngangen til neste hall er bare en liten luke i veggen.

STENGT. I dag er det kun Ålesund kommune som har nøkkel og tilgang til de lange gangene og rommene inne i fjellhallene i Aksla.

UTGANG. Mange har nok lagt merke til de gitterstengte portene i Byparken. Ståldørene bak gitteren er de tykkeste tyskerne brukte i Norge.

Illustrasjonen baserer seg på plantegninger av anlegget. Plassering og mål er omtrentlige.

UTGANG 3, STEINERSKOLEN

N
S
Målestokk ca. 1:500